

På ett eller annat sätt predikad

– om oavsiktliga kristusvittnesbörd i det fjärde evangeliet

Vi tänker oss kanske ofta ett vittnesbörd som en överlagd, medveten handling. Så behöver emellertid inte vara fallet när Gud griper in i historien. Vid ett studium av evangelieframställningen hos Johannes är inslaget av ofrivilliga vittnesbörd påtagligt – i sig ett tecken på att initiativet är Guds?

INLEDNING

Det fjärde evangeliet är skrivet med ett bestämt mål. ”Men dessa [tecken] har blivit nedskrivna, för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds Son, och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn” (Joh. 20:31). Syftet är att visa vem Jesus är och skapa tro på honom.¹ Att begränsa evangelistens syfte till att gälla bara de under, som i evangeliet kallas ”tecken”, gör inte evangeliet rättvisa. Det är tvärtom det genomgående och överordnade ändamålet med hela skildringen.² Johannes evangelium är fyllt av under, samtal och tal, händelser och möten, med det uttalade syftet att förkunna vem Jesus är och leda till tro på honom. Men det finns också en rad mer dolda vittnesbörd; *personer* som ofrivilligt, utan avsikt, vittnar om Jesus som Messias, *omständigheter* som pekar ut eller lyfter fram Jesus och tillfällen då man nästan kan ana en, inte ödets men väl Guds, *ironi*.³ Några av dessa *oavsiktliga* messiasvittnesbörd – där det inte funnits en intention att vittna om Jesus – ska vi lyfta fram i denna artikel.

PROLOGEN

Inledningen till Johannesevangeliet fascinerar med sitt väldiga perspektiv. I några meningar spänner den från Jesu pre-existens och skapelsens morgon till inkarnationens mysterium och Döparens framträdande som vägröjaren. Jesus, beskriven som *Ordet*, har inte bara varit närvarande vid skapelsen, utan evangelisten säger uttryckligen: ”Genom honom har allt blivit till, och utan honom har inget blivit till, som är till” (Joh. 1:3). Detta påstående innebär att allt skapat i sig vittnar om Jesus. På samma sätt som ett barn bevisar sina föräldrars existens eller en god kaka förutsätter en konditor så pekar skapelsen genom sin existens på honom genom vilken den kommit till.

Redan i följande verser kontrasterar dock Johannes sin starka och ljusa inledning. ”I honom [Ordet] var liv, och livet var människornas ljus. Och ljuset lyser i mörkret, och mörkret har inte övervunnit det” (Joh. 1:4–5). Samtidigt som allt skapat – genom sin existens – vittnar om Jesus så finns det ett mörker. Mörkret är en följd av syndens intrång, av skapelsens förstörelse och mänsklighetens avfall. När Jesus kommer till världen som livets ljus så framträder han mot bakgrund av mörkret, som därför oavsiktligt framhäver ljuset. Ett stearinljus som tänds mitt på ljusa dagen syns knappast, men om samma låga finns i ett mörkt rum gör ljuset stor skillnad.

DET NYA VINET

Johannes skildrar inte så många under som de andra evangelisterna, men Johannes lyfter tydligare fram de under – eller tecken som han kallar dem – som inkluderas i berättelsen.⁴ Vid det första undret i evangeliet rycker Jesus in och räddar en bröllopsfest från fiasko (Joh. 2:1–12).⁵ Ansvarig på festen är en värd, men denne är omedveten om att Jesus förvandlat flera hundra liter vatten till vin och när tjänarna ber honom prova av vinet blir han förvånad och säger till brudgummen: ”Varenda människa sätter först fram det goda vinet, och det som är sämre när gästerna börjar bli druckna. Du har sparat det goda vinet ända till nu” (Joh. 2:10). Det är en anklagelse mot brudgummen, men blir på ett djupare plan ett vittnesbörd om Jesus som ger det bästa i sin tid. Med Jesu ankomst har något nytt brutit in i tiden och tecknet visar ”att det som Jesus gör överträffar alla förväntningar”.⁶

KUNNIG, EJ LÄRD

Johannes skildrar många konfrontationer mellan Jesus och olika judiska grupper.⁷ Vid några av tillfällena förundras motståndarna över Jesu undervisning. I det sjunde kapitlet har Jesus gått upp till Jerusalem i samband med lövhyddohögtiden. Halvvägs in i högtiden börjar Jesus undervisa på tempelplatsen och reaktionen är intressant. ”Judarna blev förvånade och sade: ”Hur kan han känna Skrifterna, han som inte har studerat?” (Joh. 7:15). Frågan innebär dels ett erkännande av att Jesus är kunnig i Skrifterna – vårt Gamla Testamente – och dels blir den ett ofrivilligt vittnesbörd om Jesu himmelska förflutna.⁸ Han som själv är Ordet känner Skrifterna, inte som resultat av studier, utan för att de är hans ord.⁹

I anslutning till besöket i Jerusalem, dit Jesus kommer under dödshot, verkar också de judiska ledarnas inaktivitet för en del invånare mana till eftertanke (Joh. 7:1). ”Är det

inte den mannen som de vill döda? Nu talar han öppet, och de säger ingenting till honom. Har då rådsherrarna verkligen blivit övertygade om att han är Messias?” (Joh. 7:26) Till slut skickar man tempelvakter för att gripa Jesus (Joh. 7:32). Man kan ana en humoristisk vändning i Johannes berättelse när de utsända vakterna kommer tillbaka och utbrister: ”Aldrig har någon människa talat som han” (Joh. 7:45–46).¹⁰

DEN SOM INTE VISSTE AV SYND

Vid ett annat möte mellan Jesus och hans meningsmotståndare utnyttjas en kvinna som begått äktenskapsbrott (Joh. 7:53–8:11). ”Kvinnan är ett medel för något annat. Men det är inte kvinnan som står inför rätta utan Jesus.”¹¹ Man vill tvinga Jesus att antingen gå emot vad Mose befallt eller utsätta kvinnan för en smärtsam och förnedrande död, som dessutom gick utanför den rättsskipning den romerska ockupationsmakten tillät judarna att utöva.¹² Syftet är att få ”något att anklaga honom för”. Jesu motståndare hade inget att lägga honom till last. Jesus verkar först inte så intresserad av att svara, men sedan ställs de anklagande plötsligt sida vid sida med den olyckliga kvinnan. ”Den som är utan synd må kasta första stenen på henne” (Joh. 8:7). Lagivarna uppvisar god självkänedom, de vet att de själva inte uppfyllt lagens alla krav. ”När de hörde detta gick de därifrån, den ene efter den andra, de äldste först, och han blev lämnad ensam kvar med kvinnan som stod där” (Joh. 8:9). När de lämnar platsen avger de ett oavsiktligt vittnesbörd om Jesus, de har fortfarande inget att anklaga honom för. Den ende på plats utan skuld är Jesus.¹³

SE, MEN INTE SE

Ännu ett under, ett tecken, som Johannes återger finner vi i början av det nionde kapitlet.¹⁴ Lärjungarna frågar Jesus om en mans blind-

het beror på hans eller hans föräldrars synd.¹⁵ Jesus avfärdar deras direkta koppling mellan sjukdom och synd, men låter också sjukdomen – något i sig ont – framstå som en möjlighet för att Guds godhet ska uppenbaras.¹⁶ Och han ger den blinde synen åter (Joh. 9:1–7).

Men Jesu handlande i kärlek gentemot mannen väcker reaktioner bland grannar och bekanta. De för honom till fariséerna, som reagerar negativt, eftersom helandet utförts på sabbaten, vilket enligt dessa inte var tillåtet. Man tycks stå inför en olöslig ekvation: Jesus har uppenbarligen gjort ett tecken, även om man försöker ifrågasätta att mannen verkligen varit blind, men samtidigt har han brutit mot (deras tolkning av) lagen. De uppmanar den tidigare blinde: ”Ge Gud äran! Vi vet att den mannen är en syndare” (Joh. 9:24).

”Det finns en ironi i uppmaningen att den botade skall *ge Gud äran*, eftersom varje läsare av evangeliet vet att det är precis det han gör – i motsats till dem som uppmanar honom att göra det.”¹⁷ Motståndarna letar efter den svaga länken i händelseförloppet, men till slut kommer mannen med en motfråga, inte utan sarkasm: ”Jag har redan sagt det [hur Jesus öppnade hans ögon], men ni har inte hört på. Varför vill ni höra det en gång till? Kanske ni också vill bli hans lärjungar?” (Joh. 9:27) Med hela sin grundliga undersökning har de bara klarlagt vad som verkligen skett – att Guds gärningar uppenbarats på mannen genom ett tecken av Jesus (Joh. 9:3). Men de *ser* inte, utan kör ut mannen (Joh. 9:34).¹⁸

VÄCKT VITNE

Bland Jesu nära vänner fanns Marta, Maria och Lasarus, tre syskon som bodde i Betania, inte så långt från Jerusalem. Systrarna sände vid ett tillfälle bud efter Jesus på grund av att Lasarus låg svårt sjuk (Joh. 11:3). När Jesus nås av nyheten säger han: ”Denna sjukdom skall inte sluta med döden. Den är till Guds ära, så att

Guds Son blir förhärligad genom den” (Joh. 11:4).¹⁹ Varje sjukdom är en följd av syndens intrång i Guds goda skapelse, men samtidigt kan en sjukdom alltså få tjäna som bakgrund för att förhärliga Gud.²⁰ Jesus har inte bråttom att komma till Betania, utan dröjer två dagar innan han beger sig dit. Under tiden dör Lasarus. Men också hans död ska bli ett vittnesbörd, ett tecken. Jesus säger till lärjungarna: ”Lasarus är död. Och för er skull är jag glad att jag inte var där” (Joh. 11:15).

I Betania sörjer man Lasarus. Många judar har strömmat till för att visa sin sympati och omsorg om de båda systrarna. Marta och Maria tar emot Jesus och båda visar honom stort förtroende, samtidigt som de undrar varför han inte gripit in, varför han inte kommit tidigare. Också bland folket hörs frågan: ”Kunde inte han som öppnande ögonen på den blinde hindrat att Lasarus dog?” (Joh. 11:37)²¹

Jesus går till graven och säger att man ska ta bort stenen som blockerade ingången. Med hög röst ropar Jesus: ”Lasarus, kom ut!” (Joh. 11:43) Och ut ur graven vandrar den tidigare döde Lasarus, fortfarande lindad i bindlar och med en duk för ansiktet (Joh. 11:44).²²

Detta *tecken* väckte reaktioner. Positiva reaktioner: ”Många judar ... kom till tro på honom” (Joh. 11:45). ”Ty för hans [Lasarus] skull lämnade många dem [överstepräster] och trodde på Jesus” (Joh. 12:11). ”Alla som hade varit med honom när han kallade Lasarus ur graven och uppväckte honom från de döda, vittnade om detta” (Joh. 12:17). Men också starka negativa reaktioner. Överstepräster och de judiska ledarna beslutar att döda Jesus, men även Lasarus, på grund av folkets positiva inställning till Jesus (Joh. 11:46–53; 12:9–11).²³

DEN SANNASTE PROFETIAN DET ÅRET

På grund av Lasarus-incidenten sammankallar Jesu motståndare Stora Rådet. ”Vad gör vi?” (Joh. 11:47)²⁴ Översteprästen Kajfas tar till

*Pilatus låter sätta upp en skylt:
'Jesus från Nasaret, judarnas konung'.
Anslaget står i bjärt kontrast till judarnas
eget påstående att de 'ingen annan
konung har än kejsaren'.*

orda: "Ni förstår ingenting. Inser ni inte att det är bättre att en man dör i folkets ställe än att hela folket dör?" (Joh. 11:49–50) Det var tänkt som en drastisk, men slutlig lösning på "problemet Jesus". Aldrig har väl någon varit så fel ute och ändå haft så rätt som Kajfas. I en kort mening lyckas han – oavsiktligt – sammanfatta hela Guds räddningsplan för mänskligheten.²⁵ En för alla – alla i en. Evangelisten Johannes kan inte låta bli att kommentera översteprästens omedvetna profetia och han återkommer även senare i evangeliet till denna (Joh. 11: 51–52 och 18:14).

DEN MAKTLÖSE MAKTHAVAREN

Av evangelisterna är Johannes den som ägnar den romerske landshövdingen Pilatus störst utrymme.²⁶ Pilatus var ansvarig för att upprätthålla lag och ordning i den romerska provinsen Judéen, med särskild betoning på det senare.²⁷

I processen mot Jesus förs han av de judiska ledarna till Pilatus med önskan om en dödsdom (Joh. 18:31). Pilatus tar sig tid att förhöra Jesus, att samtala med honom, och slår fast att han är oskyldig. "Jag finner honom inte skyldig till något brott" (Joh. 18:38).²⁸ Det är ett viktigt vittnesbörd från en "utomstående" makthavare.²⁹ Det är inte någon brottslig

handling – från Jesu sida – som leder fram till dödsdomen, utan påtryckningar, realpolitik och en domare som inte står emot trycket.³⁰

Men samtidigt får Pilatus – oavsiktligt – vittna om Jesus ännu en gång. Över huvudet på den korsfäste låter Pilatus sätta upp en skylt. På tre olika språk anges på skylten: "Jesus från Nasaret, judarnas konung" (Joh. 19:19–23). Kanske kan man se det som en sista "protest" från Pilatus sida mot de judiska ledarna. Som sådan är den tämligen patetisk. Men Pilatus har med anslaget förkunnat en evig sanning som står i bjärt kontrast till judarnas eget påstående att de "ingen annan konung [har] än kejsaren" (Joh. 19:15).³¹

SOLDATERNA

Under processen mot Jesus och hans korsfästelse, möter vi fler antydningar om Jesu verkliga identitet och uppdrag från människor som själva endast tror sig håna eller förnedra Jesus. "Soldaterna flätade en krona av törne och satte på hans huvud och klädde honom i en purpur-röd mantel. De ... sade: 'Var hälsad, judarnas konung!'" (Joh. 19:2–3) Det som gjordes för att förnedra och plåga Jesus var grova saker – och för dem finns inget försvar – men det finns ett drag av ironi i evangelistens skildring.³² "Jesus är ju den som soldaterna hånar honom

för att vara.”³³ Soldaterna visste inte att de framför sig hade den kung som just genom sin död skulle komma att regera för evigt.

Ett lika ofrivilligt vittnesbörd får vi lite senare då soldaterna som korsfäst Jesus delar hans kläder mellan sig. Det var en löneförmån de hade och samtidigt ytterligare ett sätt att förödmjuka den dömda. Medan den korsfäste avklädd plågas på korset, delar man upp hans sista ägodelar, och livklädnaden som var mest värd drar man lott om. Många hundra år tidigare hade David skrivit: ”De delar mina kläder mellan sig och kastar lott om min klädnad” – samma psalm som Jesus (enligt Matteus och Markus) citerar på korset (Ps. 22:19).³⁴ Skriften vittnar om Jesus och Skriften får sin uppfyllelse, ibland genom goda människor, ibland genom onda.

AVSLUTNING

Hela Johannesevangeliet är skrivet med det uttalade syftet att göra läsaren troende (Joh. 20:30–31). Johannes är en medveten berättare och använder kontraster i framställningen. Några exempel är ljus–mörker, jordiskt–himniskt, att ta emot vittnesbördet – att inte ta emot vittnesbördet.³⁵ Några av de oavsiktliga vittnesbörd vi lyft fram i artikeln kan beskrivas som *kontrast-vittnesbörd*. Tydligast är det redan i prologen där mörkret framhäver ljuset, men också i berättelsen om Jesus, motståndarna och äktenskapsbryterskan där det är de anklagandes synd som förtydligar Jesu syndfrihet.

Hos Johannes finns också en känsla för *ironi*. Jesu första tecken är att göra vin av vatten – och vin av en sådan kvalitet som nästan skapar osämja mellan bröllopsvärd och brudgum. När Lasarus kommer ut ur graven helt ”klädd som död” blir det ett vittnesbörd som väcker tro, och samtidigt en scen som måste teta sig ganska komisk. Ironin går också igen i konfrontationerna med judarna när de undrar hur Jesus kan känna Skrifterna utan studier och efter tecknet med den blindfödde mannen. Båda gångerna formuleras frågor till Jesu motståndare: Har ni också blivit övertygade? Vill ni också bli lärjungar?

En sista möjlig grupp är de tillfällen där det blir så tydligt att *historien ligger i Guds hand*. I prologen där det sägs att allt kommit till genom Jesus – och därför vittnar om hans existens. Men även Kajfas profetia, i hans egenskap av överstepräst, som är så exakt; Pilatus maktlösa maktutövande och soldaterna som hånar den kung de borde hylla och uppfyller Skriftens ord fullständigt omedvetet.³⁶

”Johannesevangeliet är ett rikt evangelium. Författaren är inte bara en tydlig berättare, han är också en medveten undervisare. Varje detalj i framställningen har sin mening.”³⁷

Erik J. Andersson

Missionär, teol.kand., Chiclayo, Peru

---

1 ”För Johannes tycks det framför allt vara två saker som driver honom. Han vill hela tiden besvara frågan om vem Jesus är. Och han vill att de som läser hans skrift skall vinnas i meningen komma till tro och fördjupas i tron.” LarsOlov Eriksson, *För att ni skall tro. Johannesevangeliet*, Libris, Örebro 2007, s. 231

2 Leon Morris *Jesús es el Cristo. Estudios sobre la teología de Juan*, Editorial CLIE, Barcelona 2003 (spansk översättning av *Jesus is the Christ*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1989), s. 15–16. Det finns också en direkt parallellitet mellan Joh. 20:31 och Joh. 3:16, där det handlar om Guds plan med Jesu

hela sändning.

3 Jfr Erikssons faktaruta ”Missförstånd och dubbeltydigheter” i Johannesevangeliet. Eriksson 2007, s. 90.

4 ”Jesu under i Johannesevangeliet ersätter eller kompletterar på sätt och vis de övriga evangeliernas liknelser om Guds rike eller himmelriket. Undren visar nämligen att riket nu kommit i Jesu person. Undren är tecken som synliggör det osynliga.” LarsOlov Eriksson *För att ni skall tro. Johannesevangeliet*, Libris, Örebro 2007, s. 53. Jfr också faktaruta ”Tecken och tro”, s. 95. Morris påpekar att tecknen som Johannes beskriver alltid har ett syfte som ligger bortom den faktiska händelsen,